

Danilo
Lokar

Pomota

Šla je od doma gori na sedlu pri Markovcih po hribu navzdol in se nepričakovano ustavila. Opazila je bila, da teče. Zakaj pa tečeš, se je vprašala prav tako nepripravljeno, ali v hipu je spoznala, da ni kaj vpraševati, ker razume, vse razume, o, še predobro ve.

Koš, poln češenj, ki jih je nesla v dolino v mestece, je odložila previdno, celo računala je, da se ji koš na visečem klanecu lahko prevr-

ne. Potem pa je sedla na brežino ob poti in se zastrmela predse. Strmela je v mravljo, ki je prečkala pot in se kdaj kdaj ustavila. Tudi ona se je ustavila, si je šepnila, kakor sem se ustavila jaz, ali prekucije v duši, kakor jo nosim zdaj v sebi jaz, ona ne pozna.

In je govorila sama s sabo naprej, naprej in še naprej.

Verica je tedaj zanosila z njenim možem, zakonskim možem, ki ima z njim dva otroka. Verica, mala deklica, ki je še včeraj tekala z razporkom v sami srajčki po hiši in se sama s sabo lovila slepe miši, kakor je videla, da so se drugi igrali. A zdaj je odraščala, in to je prišlo čez noč.

Časa, kdaj se je to zgodilo, Justa ni mogla izmeriti. Ta čas je bil zunaj nje. Ali je prespala, presanjala čas, ki ga zdaj lovi v svoje mreže in ga nikjer ni.

Ugledala je mlajšo sestro z velikimi rjavimi pegami na licih pred sabo in se je morala od vznemirjenosti na mestu vzdigniti in pretegniti. Ali potem so se začele grmaditi podobe, podoba vrh podobe, in razumela je, da jo nekaj in nekdo nasiljuje in premaguje in se je malone ustrašila.

Kaj je to?

Zavedela se je nenasitnosti svojega moža in prav ob tem spoznanju se ji je misel kakor ujeta ptica, začela tresti, zamirati in stegnila je na brežini, kjer je ležala, vse štiri ude od sebe.

Spominjala se je, ko je postala na sestro ljubosumna. To je bilo takrat, ko je mož ob prazniku dal Verici pri kosilu večji kos mesa kakor njej. Ne, njej sploh ni ponudil, ni se nanjo spomnil, sestro je imel ves čas v mislih, zato jo je prezrl.

Potem pa je odkrila hujše stvari. Bila je po prvih spoznanjih opozorjena, naj pazi, opazuje. In odkrivala je nenehno stvari, ki so jo začele rezati v živo kožo in v živo meso.

Zalotila ga je, da je strmel v sestro. Bil je čisto v kotu v polmraku, kakor da ga ni blizu, in strmel v dekle, strmel z velikimi, požrešnimi očmi. Bil je tiho, njegove misli pa niso bile tiho, o, še malo ne. Njegove misli so rjovele, kakor zverine v puščavi, ko zavijajo v svetli noči proti mesecu in stegujejo vrat. Ni vedela, da je takšna zver in tudi je vedela, prav to, da, zver je in vedela je to in vse.

Je pa Verica tudi z zlodejem ustvarjena. Kakor je v kotu čemel, še ganil se ni, komaj dihal, z očmi pa požiral, tako je dekle kakor mužna vrbova mladika, ki jo spomladi zatakneš, rastlo, se razrastlo, no, in kaj potem?! In kaj potem, se je zdaj ostro spraševala in se spet presedla. Tudi roke, tudi noge je spet vrgla od sebe in globoko vzdihnila.

In kaj potem?!

Nič potem, to je očitno: nič! Le deklici trebušček raste, opazila je tudi to, ker se je zadnjič na vetru razpotegnila, da je vrgla perilo čez vrv na borjaču in so vse strani telesa poudarjeno izstopile.

Nič, in šlo bo do kraja, do zmagovitega kraja in kraj je zmeraj zmagovit in življenje se ne da pomendrat. Življenje gre, kakor lev v puščavi, ko uzre antilopo v daljavi, se potuhne, pa vseeno gre. Gre, gre. Tako gresta tudi Franc in Verica, le ona ne gre nikamor, zaostaja nekje daleč zadaj in nazadnje je ne bo nihče več videl in tudi spomnil se nanjo ne bo nihče več.

Zavzdihnila je. Kakor da je telesno začutila korakanje časa, se je ustrašila ob misli, da se čas tudi ta hip odmika. Zmeraj se odmika, neusmiljen je in le ona ne ve, kam bi se pred njim skrila, ki zre vanjo z ostrimi očmi.

Kupil pa je Verici tudi svileno ruto. In takrat se je celo smejala, ko je opazila, kako oba to ruto pred njo skrivata. Nista prav vedela, kje bi jo skrila in prenašala sta jo resnično kakor mačka mlade iz kraja v kraj, iz omare v predalnik, iz predalnika pod žimnico, izpod žimnice v rokav zimske suknje in še kam. Niti zapomnila si ni vsega, ker se je držala od smeha za trebuh. Nazadnje jo je pa tudi smeh in trebuh in vse telo od tega bolelo in opustila je vsakršno zasledovanje. Pomislila pa je tudi in si rekla:

Naj se imajo, kakor vedo in znajo.

Ali kupil je Verici tudi uhane in takrat nista nič skrivala. Še pokazala sta ji in Justa je takoj vedela, da uhani niso zlati. Zato sta jih pokazala, si je mislila, to je bilo takšno semanje blago s Sv. gore, ko so bili za kvatrnico gori in je Franc nekaj skrival, ona pa ni uganila, kaj neki prikriva. Ali prikrival je vseeno, ker ga je imelo, pošteno imelo, zdaj šele vidi, kako je bilo.

Ali Franc se ne zaveda, razločno vidi, da je omamljen in se včasih zaleti. Razprostre roki, naredi korak, klecne, še korak in potem se zažene, ali samo za hip, kakor da bo pal, pa le ne pade. Ne, pade pa ne. Vzravna

se, z rokami si gre skozi lase, aha, streznil se je, spet stoji pokonci, spet stopa enakomerno, kakor je treba. Ne, Franc ni zmeraj omamljen, samo včasih se z rokami lovi. Takrat pa — ha, takrat je nevaren. Lahko bi se zgodilo kaj povsem nepripravljenega, nepričakovanega. Ker Franc je pač Franc, malo gori, malo doli, tako je to. Zanesljivega pa ni nič.

Saj ga je Justa sama slišala, sama je povzela, kako je govoril in ko je govoril. Verica si še dihata ni upala, ko je bila zraven in so prav nji veljale njegove besede. Pa kaj, otrok je pač otrok, saj ima še mlečne zobe in kaj bi razumela. Samo ušesa so ji rastla od poslušanja in drugega nič. In srbela so jo ušesa, tudi to.

Mene je lepota zadela, kakor strela z jasnega neba, je rekel Franc. In še je rekel Franc: Kogar pa zadene z jasnega, ta leži na tleh, jaz ležim na tleh, pa vseeno korakam. Le korakaj, Franc, le moško naprej, mi pravi korak, brez strahu, nič se ne boj. Strah je prazen, okoli ga nič ni, notri pa tudi ne.

Ali trese se Franc. Zmeraj ga po malem stresa, kakor da ima vročino ali mrzlico, kaj — li? Lepota ga je uročila in zastrupila, in zdaj ne more nazaj, to je, o Franc. Prizadet si, vidim, vidim, si šepeta Justa na samem, strup je v tebi.

Je pa Verica sposobna, da koga zastrupi. Prav narobe od mene. Jaz bi mu strup izsrkala, izpila, kjer ga je modras uklal, s temi svojimi ustnicami bi mu izpila, da bi bil rešen, ne pa kakor Verica, ki tega ne ume, ne zmore. Ker nima miru v sebi, ker je vrtavka, frfotavka.

Kdaj se je le razcvela? Ker razcvela se je, to je očitno. Po noči se take strupene cvetlice odpirajo, da nihče ne ve, nikdo ne posumi. In tako stoji cvet v vsi svoji nemajhni lepoti pred tabo, da se ustaviš in še enkrat pomisliš: kdaj, kdaj?

Lepota se razodene iz sebe in zaradi sebe in služi le sebi. Čisto zase je in zato, prav zato se je ljudje tudi boje. Kako ne bi? Ona zavda in potem je konec. In osupla je Justa ob tem nenadnem spoznanju.

Verica se pa samo smeje, kakor da nič ne ve, nič ne razume. O, dobro ve, dobro razume, zato se pa tudi samo smehlja in nobene ne reče. Da bi vsaj spregovorila. Nekaj bi se morda razodelo, tako ostane zamotano in skrito, očem neočito.

Od pomnenja sta imela nekaj skupaj. Ni bolj kriv on, ni bolj kriva ona. Nista bila še rojena in sta se poznala. Skozi eone let sta morda krožila kakor molekula in se iskala, pa ne, iskala se nista, ker sta šla vsak svojo pot in se nazadnje našla. To je zaradi tega, ker sta skozi vekove hitela vsak po svoji poti, da sta se nazadnje spojila.

Franc morda sam sebe ne razume, kar govori, malo je brljav, vseeno govori naprej, kakor da poganja kolovrat, ali daljne so to reči, zato se vsak hip ne znajde, ko se razodeva in tolmači. Saj pa ni lahko tolmačiti daljne stvari, ki krožijo, gredo zmeraj v krogu.

Takrat sta trčila drug ob drugega, atoma, molekuli, spominjam se. Slabo sem spala vso noč, premetavala sem se z desne na levo, pa nazaj z

leve na desno. — Kaj je s tabo, Justa? Kaj se godi? sem ponevede vprašala v noč, ali v brezkrainosti noči je zgolj odmevalo; kaj se godi, kaj se godi? Razumela sem, da sem na svetu sama, tudi Vera je sama, tudi Franc. Saj se vse to godi zaradi tega, ker sva s sestrom sami na svetu in v hiši, sami, brez očeta, matere, bratov, stricev, tet. V samoti se razodevajo velike reči bolj razločno, bolj glasno. Oglušijo te. In kaj potem?

Ah, moj atom je že šel mimo mene in zdaj bom še bolj sama. Kako to še bolj? Samota je samo ena — vesoljna, neizmerna. Zato pa nisi zgubljenale notri si, zaprta, zaklenjena v neizmernosti. Tudi bati se ti ni — ker zakaj pa naj bi se bala, ko si zadelana v neizmernosti. Tudi Verica je notri, tudi Franc, vsa ta lepa kompanija z uhani in svileno ruto in Sveto goro in soncem in vetrovi. Vse, vse.

Ali ko je Franc prišel, sem kmalu opazila, kako izbira. Desno, levo? Beseda se mu je zmedla, zašepala je, oko se mu je zabrisalo, zameglilo, narahlo je pomežikal, misel ga je tedaj motila, to sem tedaj razumela — kam bi, kam bi. Ali Verica je bila še komaj zaprt popek, ki je obetal in ni obetal, kdo ve. Kaj pa, če je popek črviv? In tako se je odločil zame, ki sem bila odraščena in se nisem podmolčko posmihala kakor Verica.

Verica se je zmeraj rada smejala, posmihala in plesala. Tudi sama s sabo je plesala, ko sem se jaz objeta s fantom sukala na brjarju. Ona pa zunaj in je glasno spremljala godce, ki so udrihali. To je pa Verica in zato jo je komaj vzel v račun. Saj je še čas, si je mislil.

O ta podlost, ničvrednost, ki bo mene zamorila, kolikor me ni že. Ali se tako dela na tem svetu? Ali je svet samo semenj, semenjska gneča in semanje vpitje, goljufija? Ali Franc je mislil samo na komando lepote, drugega ni imel za mar.

Samo umikam se še, je pomislila Justa in se zgrozila. Osupnila pa je zaradi tega, ker ni mogla spoznati, kje bi lahko končala.

Pazila je, da niso več jedli skupaj, kakor prej. Najraje je jedla vnaprej, pred drugima dvema. Hitro je zalagala in pospravljala, zrla z malce začudenimi očmi in včasih zgrabila, kakor zver. Tudi to ji ni bilo prav, ker je želela biti neopažena, ali vseeno ni mogla drugače.

Ali pa je jedla kasneje, ko sta druga dva že vstala od mize in šla vsak po svojem delu. Takrat, če je bilo kasneje, je delala bolj zlagoma in zraven premišljevala pa čustvovala. Tudi grabila ni tako na silo, temveč se lagodno ozirala naokoli.

Vseeno ni bila zadovoljna, kakor se je bila sčasoma umaknila. Čas, čas, je mislila, kaj je to? Ali je dragocen? Ali ga je neizmerno dosti? Čigav je?

Polagoma je prišla do spoznanja, da jo čas uklepa in se mu je skušala umakniti. Videla je, da se pred tokom res lahko umakne, vendar, kam bo pa prišla?

Tako je prispela, umikajoč se pred časom, v prostor. Ali ji je bilo lažje? Bilo pa je nekaj drugega. Ali je bilo manj utesnjujoče? Morda je bilo

bolj prostrano? Videla je pa, da ima prostor polno muh, tu, tam, spodaj, zgoraj, čas je bil bolj enovit, ko je tekel.

Sedela je v kotu, v mraku, napol v temi. To je bilo prav ugodno, samo majčkeno sram jo je bilo. Zato je šla v drugo suhoto in tu je bila prav zadovoljna. Bila je popolnoma samosvoja, nihče je ni mogel nadzorovati.

Potem pa ji je prišla nagajiva misel, ko je bila s časom že davno opravičila in se s prostorom sporazumela, da je sedla v sončnem, toplem pomladnem dnevu na prag, vsem na očeh, kakor je videla nekoč mater, da je sedela sama s krožnikom v naročju na pragu in se veselila ogrevajočega sonca.

Opazila je pa, da se s časom ni mogla pogovarjati in pogajati, uklejnena je bila, tok jo je nesel, nič se ni dalo premakniti, zamenjati, nadomestiti, prostor pa je imel dosti obrazov in plasti. Tukaj, tam, spodaj, zgoraj.

Zato je prebirala prostor še naprej. Šla je tudi na kaščo, kdo bi si mogel misliti, da je mogoče iti s polnim krožnikom tudi na podstrešje. Ali enkrat jo je zapeljalo pod stopnice.

Ne, ne, samo poskušala je, če bi šlo. Seveda bi tudi šlo, vse gre, samo hoteti je treba, živahno poriniti v to smer. Ali pa v drugo. Prostor je voljen, prost — or je prost, samo leži, ne beži, kakor čas.

Včasih pa poje svoje kosilo tudi stoje, kakor je videla v mestu, tam jedo ljudje tudi stoje. Ali to je bilo preveč samovoljno in kakor ukradeno in tega ni marala. Še kaj! Onadva se bosta smejala, da je zgubila tudi prostor. Tedaj najprej čas, potem pa še prostor. Ha, ha.

Naredila si prostor onima dvema.

Še bolj sta ji pomagala pri iskanju izhoda njena dva otročička. Srčkana, pristrčna otroka. Velika, široka, kakor je, se je zaklanjala za njima, drob-nima, neznatnima in vendar njenima otrokoma. Dajala jima je jesti z žličko, grižljaj za grižljajem, pa tudi z vilicami, zalogajček in še en zalogaj in —. Skrivala se je za otrokoma tako modro, da se ni pri tem nikogar bala, pa naj pride kdorkoli od katerekoli strani. Sveta družina, en sam Bog. Občutila je svojo nesramnost, uplahnila je sceloma, se zravnala in rekla:

Brez zamere. Ali kdo je pa otroka spravil na svet? Čigava sta? In tako naprej.

Vedela je, da so njene pravice starejše in še nezastarane, kakor tiste, ki šele prihajajo. Ki jih tako rekoč še ni, a se morajo pokazati in izkazati. Zato se je umikala in varovala svoj ponos. Ne, tega pa ne bo prodala. Pa ko se bo dodobra in popolnoma umaknila. Tudi takrat ne. Kako bo pa živela?

Justi se je zdela oblast, s katero se je spopala, prevelika, pa ne toliko velika, kakor ostra, pa ne toliko ostra, kakor izbirčna, pa ne toliko izbirčna, kakor — — — Ne, ni mogla doumeti, ni mogla priti do dna, a vseeno je vedela, da si daje z oblastjo. Saj je tudi njo, njo samo izbrala — takrat. In potem si je oblast premislila in šla naprej. Šla pa je naprej in tudi

premisli se je, prav zato, ker je oblast. In zato je bila zdaj tako sprenevedasta in ni vedela, kako.

Pač, vedela je, da je na umiku. Ali kdo ji je to povedal? Bila je pa oblast sama, ki jo je vodila in pred katero se je umikala. Dasi je bila tudi sama nekdanj odbrana. Ali oblast lomasti svojo pot naprej.

Zato pa ve, da nima skoraj kaj govoriti z Verico, sestro, da nima skoraj kaj govoriti z njim, zapeljivcem, ker ju je vodila neznana sila, kakor suče prav zdaj njo in jo umika. Kakor da jo je vzdignila od tal v zrak in jo prenaša. Do kam jo je že prenesla?

Streznila se je in se nasmehnila. Igrača, samo igrača v neznanih rokah da sem?!

Tudi ti si bila ob svoji uri odbrana in vdano si se pokorila, ko si videla, da je nate pokazal kazalec usode, zdaj pa je šel kazalec mimo tebe in te je pustil za sabo. Kazalec je namreč zmeraj na poti. In kaj zato?!

Ponavljam si: Zgodilo se je! Zgodilo se je! —

Pomislila je, ko je mešala in solila jed, kuhala za vso družino, da kuha in meša v loncu na štedilniku in soli jed, da dela vse to tudi za Verico in njenega otroka, ki raste v nji in se oblikuje.

Pomislila je, ali je ljubosumna, zavistna, ali sovraži. Tega pa ni vedela, ni mogla razložiti in zelo jo je jezilo, da ni mogla razložiti in ni vedela.

Nekdo ji je prišepetaval: Spodobilo bi se, da bi sovražila, bila zavistna in ljubosumna. Ali kakor je to pretresla na veliko rešeto in rešetala, je spoznala, da ne more, pravzaprav še ne zna in ne razume, kako to gre, ko sovražiš iz zavisti in ljubosumnosti. Hkrati je spoznala, da se prav zato umika in tudi zakaj se umika, si ni mogla pojasniti do kraja. Nekdo jo je umikal. Ali kdo? Pa zakaj? Mar zato, da jo obvaruje pred nadaljnjimi poškodbami? Lahko tudi, da jo hoče pred novimi ranami in buškami in krvavenji obvarovati.

Potem pa je vstalo v nji, da bi bilo prav sovrašтво in ljubosumnost in zavist prva rana in nezaceljiva poškodba, ki bi jo dobila, če bi jo to padlo. Ali bi jo vzdignilo? Ali bi jo vrglo ob tla? Nič ni mogla dognati. Vendar je bilo spoznanje dovolj trdno in razločno, da jo je držalo pokonci. In zato ni hotela od spoznanja naprej, kakor bi kdo mislil in se morda kdaj tudi zgodi. Ali celo zmeraj? Razumela je, da mora po svoji poti in da mora pustiti v nemar vse poti, ki gredo na desno in na levo. Naj le gredo poti, zadosti je človeku ena, njegova pot. Zdelo se ji je, da vidi razločno.

Vera se je razcvetela. Vsak njen gib je kazal polnost njenega života in naraščajočo moč krvi. Njeni gibi so postajali leni, zadržani in jih ni bilo veliko. Vseeno je opozarjala nase, kljub svoji mladosti je terjala tudi pozornost zase.

Velike rjave lise na licih in na čelu so ji malone dobro pristajale. Ker govorile so razločno o velikem pa prikrite, skrivnostnem dogajanju. Posebno v pasu je postajala okrogla in to se je vse skupaj zaokrogžalo s prsmi, mladimi dojkami, ki so čudežno poganjale in se hotele po malem že solziti.

Nasprotje med zrelostjo in mladostjo se je hotelo izravnovati in moglo se je tudi zdeti, da postaja mlada Verica, ki je tako rada plesala sama s sabo in si zraven preglasno, vpijoče pripevala, druga, nova, doslej neznana oseba. Včasih je bila, kakor da je hotela s kazalcem malo požugati in reči:

— Tudi jaz vam bom še pokazala!

Pa kaj? Sama ne bi bila vedela in Franc in Justa tudi ne. Bilo je, kar se je dogajalo in kar se je narahlo obetal napol med skrivnostjo, napol med očitnostjo.

Verica se je zazibala, vstala, se opotekla in se skrila za orehom zunaj, ker jo je vilo, še zmeraj vilo in ji poganjalo slino iz ust. Ko se je vračala v kuhinjo, pa je stopala bolj pokončno, trdno enakomerno, in pogledala očitajoče okoli sebe:

— Pa naj kdo reče, da otroci ne vedo, kaj delajo.

Justa je gledala za Vero in kako bljuva in kako jo zvija in si je rekla, a rekla je tudi Veri brez besed;

— *Le se izbljuvaj! Le ven z grehi in prestopki!*

Obenem ji je dušilo te besede spoznanje, da sestre ne sovraži. A bilo je nekaj drugega. Bilo je spoznanje, da stopa tudi Vera, sestra, v veliki tok življenja in da jo ta tok že tare. Ali ji je privoščila? Privoščila ji je, da tok, veliko reko spozna in da se v velikem trenju čisti in oplaja in spoznava. Saj, vedela je, veliki tok, reka življenja je za vse ljudi tu in tudi za Vero. Tudi ona mora stopiti v valove.

Pa to ni bilo sovraštvo. Privoščila je sestri — prestopnici — blagoslov in srečo bivanja in kakor je bilo vse to toplo in prijetno, je bilo hkrati že pokora in tega si je Justa želela. Spoznala je, da je šlo njeno gledanje in opazovanje skozi neštete mreže in da je zdaj prišla do zadnje in to je bilo prav in zadovoljevalo jo je, ker se je tu pomirjena in spravljena ustavila.

Dasi je hkrati vedela, da je to zadnja postaja pred dokončnim umikom in slovesom od doma.

Že je imela zvezo z bolnišnico v mestu, kjer so nenehno iskali krepke perice in voljne mlade bolničarke. Že se je javila za perico in imela pred očmi skladovnice rjuh, blazin in spodnjega perila, ki so ga odbirali, preden je prišlo v pralne stroje. In otroka bosta šla v mestno šolo in prav zaradi dveh otrok bo dobila večjo spalnico z balkonom v gaj, ki se razprostira bujen in mračen in hladen okoli bolnišnice. Bila je že vsa tam, tam v novem življenju, ki si ga ni mogla predstavljati drugače, kakor rastočega, vzpenjačjega se v nove okoliščine in med nove ljudi. Zato je že oslutila, kako bo nekdanje življenje v samotnem naselku na sedlu pri Markovcih nad dvema dolinama, pozabljeno, zmerom bolj se bo odmikalo, oddaljevalo. Na njegovo mesto bo stopalo novo življenje, novi ljudje, novi razgledi in obzorja. Nekdanje življenje bo samo spomin — grenak? sladek? kdo ve — stopnica, poziv k novemu, bujnejšemu, še neznanemu bivanju. Ni se umaknila, samo naprej je šla, naprej. —